

УДК 347.626:347.627.2(69.4)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ В ІЗРАЇЛІ ПРИ РОЗЛУЧЕННІ

Омельчук О.С.

Національний університет «Одеська юридична академія»

Розглянуто основні положення Закону Ізраїлю «Про майнові відносини подружжя» 1973 р. Охарактеризовано принципи поділу майна при розлученні. Вивчено особливості вирішення майнових суперечок між подружжям при розлученні при розірванні шлюбу, укладеного згідно з ізраїльськими законами, і цивільного шлюбу.

Ключові слова: сімейне право Ізраїлю, майнові відносини подружжя, принципи поділу майна при розлученні, шлюбний контракт, фактичні шлюбні відносини.

Постановка проблеми. Аналіз зарубіжного правового досвіду регулювання будь-якої сфери суспільних відносин є завжди корисним, оскільки, за влучним висловом класика, «і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь». Правовий досвід Ізраїлю, як яскравий приклад економічно розвинутої країни з багатою історією та традиціями, з якою Україна успішно співпрацює, не є виключенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує значна кількість наукових праць з дослідження правової системи Ізраїлю, певних правових інститутів. Але вони здебільшого виконані в межах науки порівняльного правознавства (В.В. Дудченко, М. Елон, Х. Кьотц, Х. Кох, В.І. Лафітський, Д. Лук'янов, В. Магнус, М.М. Марченко, Д.Я. Примаков, А.Х. Саїдов, О.Ф. Скакун, К. Цвайгерт та ін.), більш того, в рамках публічного права (М.В. Байглай, В.П. Воробйов, Н.В. Воєводіна, О.В. Воробйова, Б.А. Страшун, Ф.І. Хачим та ін.). Дослідження приватно правової сфери Ізраїлю здійснювали В.В. Залеський, І.С. Канзафарова, С.О. Харитонов та ін., але їх недостатньо. Отже, приватне право Ізраїлю, його галузі, як то цивільне чи сімейне, потребують нагальної уваги науковців та обумовлюють необхідність досліджень у цьому напрямку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження майнових відносин подружжя в Ізраїлі при розлученні, порівняння моделей вирішення відповідних суперечок при розлученні за умов укладання офіційного шлюбу чи за умов укладання шлюбного контракту.

Виклад основного матеріалу. У багатьох країнах світу для розлучення достатньо бажання одного з подружжя. Специфічною рисою сімейного права Ізраїлю є те, що це положення є неприпустимим відповідно до іудейських релігійних законів, за якими не допускається розлучення без вагомих підстав. Сторони мають право розлучитися за взаємною згодою, але досить часто один з подружжя не бажає дати згоду на розлучення, іноді з майнових підстав. Це часто призводить до відмови позивача/позивачки від своїх майнових прав. Якщо немає згоди на розлучення, то подружжя, яке бажає розлучитися, повинно довести наявність вагомих підстав, відповідно до іудейських релігійних законів.

Розірвання шлюбних відносин складається з двох основних елементів – зміни статусу з «одружений/заміжня» на «розлучений/а», а та-

кож із врегулювання питань, пов'язаних з розлученням, включаючи розділ майна і опіку над дітьми [2].

Що стосується зміни статусу осіб, які уклали офіційний шлюб, то єдиною інстанцією, яка має повноваження розглядати справи щодо розлучення, є релігійний суд (якщо мова йде про подружжя, яке не записане в якості такого, що «сторони шлюбу не мають релігійної приналежності» і належать до однієї й тієї ж конфесії). Це означає, що навіть пара, яка уклала шлюб за кордоном, буде зобов'язана розірвати шлюб в релігійному суді. Пари, що перебували у шлюбних відносинах за цивільним шлюбом, можуть подати спільне прохання на видалення їх зі списку цивільних шлюбів. Якщо ж між партнерами існують розбіжності в цьому питанні, то будь-яка зі сторін може звернутися до суду із заявою про видалення подружжя з відповідного переліку [8].

Особливості майнових відносин подружжя при розлученні за умов офіційного шлюбу. Джерелом врегулювання майнових відносин між подружжям в Ізраїлі нормативно-правового характеру є Закон про майнові відносини між подружжям 1973 г. Цей Закон визначає наступні принципи поділу майна при розлученні: якщо до або під час шлюбу подружжя уклало шлюбну угоду, яка впорядкує їх майнові відносини, то майно подружжя буде ділитися відповідно до цієї угоди; при відсутності шлюбного договору майно, яке подружжя придбало під час шлюбу, ділитися навпіл (при цьому не має значення, на чие ім'я записана машина, на чиему рахунку перебувають гроші або акції). Також ним було запроваджено та легалізовано шлюбний контракт. Встановлено, що шлюбний контракт, який регулює майнові відносини між подружжям, а також зміни до нього, укладається в письмовій формі. Крім того, угода про майно потребує затвердження його судом з сімейних справ, або раввінатським судом.

Закон 1973 р. надає перелік майна, яке не може виступати об'єктом майнових спорів при розлученні: що було набуто до шлюбу; отримане у спадок (також під час спільного проживання); подароване майно (також під час спільного проживання); компенсація за нанесення тілесних ушкоджень; виплати від Інституту національного страхування.

В даному випадку подружжя має не «речове» а «грошове» або зобов'язальне право отримати половину від майна, набутого в процесі спільного

проживання. Такий порядок отримав в законі назву «порядок балансу ресурсів».

При розірванні шлюбних відносин, які було укладено до 1 січня 1974 р. (до набуття чинності Закону про майнові відносини подружжя), поширюється правило «спільно нажитого майна», яке передбачає поділ майна виходячи з судової практики, якщо тільки представляється можливим зрозуміти з характеру відносин подружжя, що наміри були інші.

Різниця між двома порядками регулювання спільного майна подружжя проявляється і в додаткових відмінностях. Найважливіше з таких відмінностей – строк, в який подружжя може вимагати реалізації своїх прав щодо придбаного майна. Відповідно до правила «спільно нажитого майна», подружжя має право подати позов до будь-якого моменту протягом шлюбу і вимагати половину з усього набутого майна, або половину від будь-якого конкретного майна (квартири тощо). Такий позов не залежить від розлучення. На відміну від цього, подружжя, на майнові відносини яких регулює Закон про майнові відносини між подружжям, можуть реалізувати права на отримання половини від спільно набутого майна тільки з моменту припинення шлюбу, внаслідок розлучення або смерті одного з подружжя. Іншими словами, до тих пір, поки подружжя є одруженими, навіть якщо вони знаходяться в процесі розлучення, вони не можуть «виділити» свою половину майна [7].

Існують розбіжності між процедурами вирішення майнових спорів за умов укладання шлюбного договору чи без наявності такого. Процедура вирішення майнових спорів між подружжям за умов укладання шлюбного договору у загальних рисах може бути охарактеризовано наступним чином. За згодою сторін суд, як правило, засвідчує договір про розподіл майна, і на цьому всі суперечки вважаються вирішеними. При відсутності угоди вирішення майнових спорів між подружжям базується на принципі справедливості. Якщо між подружжям не було укладено шлюбний контракт, то діють положення, відповідно до яких не входить до складу спільного майна чоловіка і дружини майно, яке було у кожного з подружжя до шлюбу, а також майно, отримане в подарунок або за спадок під час шлюбу (п. 3 ст. 2 Закону Ізраїлю про майнові відносини між подружжям) [3].

Наприклад, за умов відсутності у подружжя неповнолітніх дітей, квартиру (за відсутності на неї боргових зобов'язань) буде продано у примусовому порядку, а отримані гроші розділено між колишнім подружжям після відрахування витрат на продаж і судового мита. Якщо у подружжя є неповнолітні діти, то суддя, як правило, пропонує сторонам відкласти продаж квартири до досягнення дітьми 18 років або закінчення військової служби. У більшості випадків чоловік, який погоджується зачекати з продажем квартири, отримує знижені аліменти. Борги, як правило, накопичені за час спільного життя, поділяються між подружжям навпіл. Якщо одній зі сторін вдасться довести, що борг є результатом азартної гри або незаконної угоди, то такий борг сплачує винна сторона. Автомобілі, як правило, поділяються відповідно до проведеної оцінки у рівних частках [2].

Слід зазначити, що сучасна судова практика Ізраїлю, що має прецедентний характер, щодо вирішення майнових спорів при розлученні подружжя, яке прожило у шлюбі багато років (Верховний суд Ізраїлю у цьому випадку оперував оціночною категорією – багаторічний шлюб), керується презумпцією спільного майна. Так, розглянемо рішення Верховного суду Ізраїлю «у справі Адар», згідно з яким за дружиною було визнано право на половину квартири, яка була придбана чоловіком до укладення шлюбу. Суд виходив з даного випадку, що чоловік і жінка жили в шлюбі 30 років, обидва вкладали зусилля і кошти на утримання і поліпшення квартири, а також той факт, що квартира була придбана безпосередньо перед вступом у шлюб, і що дружина передала чоловікові всі свої заощадження для того, щоб він вклав їх в придбання квартири. Отже, коли мова йде про багаторічний шлюб, незважаючи на те, що квартира була придбана одним з подружжя до вступу в шлюб, презумпція спільного майна, виходячи з обставин справи, може поширитися також і на цю квартиру.

Необхідно мати на увазі, що дія норм Закону про майнові відносини між подружжям має територіальний характер, оскільки поширюється тільки на подружжя, які уклали шлюб на території Ізраїлю.

На відносини подружжя, яке уклало шлюб поза межами Ізраїлю, поширюється дія закону країни, на території якої було укладено цей шлюб. У таких випадках при розлученні, у разі відсутності угоди про розподіл майна (шлюбного договору), необхідно довести ізраїльському суду право на отримання своєї частки у спільному майні відповідно до закону країни, де було укладено шлюб. Укладення шлюбного договору (як до самої процедури вступу у шлюб, так і після) спрямовано на упорядкування майнових відносин між подружжям, а при розлученні – на спрощення процедури розподілу майна. Шлюбний договір, укладений на території Ізраїлю, встановлює у таких випадках юрисдикцію Закону про майнові відносини між подружжям [4].

Визначення режиму майна подружжя набуває особливої гостроти з урахуванням значних розбіжностей у національному (внутрішньому) законодавстві різних країн. Наприклад, національним законодавством країн англо-саксонської правової системи відомий тільки режим роздільної власності подружжя. У країнах романо-германської правової системи законодавець віддає перевагу режиму спільної власності подружжя, допускаючи при цьому можливість визначення іншого режиму майнових відносин між подружжям за їх згодою (чи відповідно до укладеної угоди) [1]. Така модель режиму майна подружжя існує і в Ізраїлі з певними особливостями, які обумовлені національними специфічними рисами правової системи Ізраїлю.

Як підтверджує практика, при укладенні шлюбного договору, згідно з ізраїльськими законами, у випадку розлучення подружжя, яке проживає не на території Ізраїлю, є можливим задоволення майнових суперечок на користь однієї зі сторін, яка пред'являє право на майно, придбане іншою стороною до шлюбу. Так, громадянка Ізраїлю, яка проживала на момент розірван-

ня шлюбу в Канаді (як і її чоловік), пред'явила права на майно, статус якого був визначений шлюбним договором, який подружжя уклало на початку спільного життя в Ізраїлі. Відповідно до угоди квартири, набута у власність чоловіком до шлюбу, належить сторонам у рівних частинах. Після дев'яти років проживання в Ізраїлі, подружжя переїхало жити до Канади, і там купило будинок, в основному, за кошти, отримані дружиною у спадщину. Канадський закон про майнові відносини між подружжям, на відміну від ізраїльського закону, постановляє, що якщо отримані у спадок гроші були вкладені у сімейну квартиру, то при поділі майна квартира буде поділена у рівних частинах, незважаючи на те, що спадщина була отримана тільки однією із сторін. Тобто чоловікові було вигідно вирішувати майновий спір в Канаді. У майновому позові чоловіка, пред'явленому відповідно до канадського законодавства, ізраїльська квартира була представлена як така, що належить йому на підставі її придбання до шлюбу. На підставі укладеного в Ізраїлі шлюбного договору між подружжям, вирішення цієї справи підпало під компетенцію ізраїльського суду з сімейних справ, не зважаючи на те, що подружжя постійно мешкає в Канаді. Ізраїльський сімейний суд ухвалив рішення відповідно до ізраїльського законодавства, тобто підтвердив право дружини на ізраїльську квартиру (ізраїльська квартира залишилася під арештом для забезпечення рішення ізраїльського суду) [6].

Суто ізраїльською специфікою врегулювання майнових відносин подружжя при розлученні є право жінки на сплату певної грошової суми, що передбачено ктубою – шлюбним договором, укладеним відповідно до єврейського (іудейського) релігійного права. Жінка втрачає право на ктубу, як її буде оголошено такою, що «збунтувалася»¹, у раввінском суді. У жінки, яка уклала цивільний шлюб, немає ніяких прав на «ктубу». У Законі про майнові відносини подружжя 1973 р. не згадується про подібні виплати, очевидно, з метою обмеження прав жінки на виплату відповідно до ктуби. Як свідчить практика, у ході засідань в раввінском суді та у цивільному суді, в момент подачі спільної заяви про розлучення, жінка зазвичай відмовляється від сплати ктуби (за умов схвалення цього рішення всіма суддями, равінами та посередниками з медіації), що є запорукою для рівного розподілу майна.

Особливості майнових відносин подружжя при розлученні за умов фактичного шлюбу. В останні роки в Ізраїлі досить актуальною є проблема так званого фактичного шлюбу або цивільного шлюбу – мішпаху ядуа бцибур, або дослівно «подружжя, відомі у суспільстві») [1]. До такої категорії шлюбних відносин відносяться особи, які проживають разом, але не бажають зареєструвати шлюб за релігійними законами і традиціями, визнаними державою, а також не мають можливості зареєструвати шлюб у межах держави тощо.

Сутність фактичних шлюбних відносин визначено не законодавством, а судовою практикою. Так, відповідно до рішення Верховного суду Ізраїлю (він виступає апеляційною інстанцією у цивільних справах) у справі «Насим проти Іостера» для визнання фактичних шлюбних відносин необхідно дві складові: «подружнє життя між чоловіком і жінкою і ведення спільного домашнього господарства. Перший елемент складається з інтимних подружжя, їх вірності Другий елемент передбачає ведення спільного господарства, яке природно виникає з сімейного життя чоловіка і дружини, які поєднали своє життя...» [6].

При розриві фактичних шлюбних відносин також виникають питання майнового характеру щодо поділу майна, чи то спільно нажитого, чи роздільного майна. Судова практика Ізраїлю йде шляхом розширення прав фактичного подружжя у майнових відносинах: «Одним з варіантів такого роду відносин є договір між фактичними подружжям, який повинен бути затверджений судом» [3]. Юристи-практики в Ізраїлі рекомендують в такий договір слід включити положення про те, в яких частках буде проводитися розділ майна з урахуванням фактичного вкладу кожного з подружжя в його створення. Якщо, наприклад, дружина при спільному проживанні мала доходи, в кілька разів перевищують доходи чоловіка і при цьому ще була обтяжена веденням домашнього господарства, майно може бути поділене між подружжям у відповідній пропорції. При відсутності договору майно буде ділитися між подружжям в рівних частках.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у цьому напрямку. Підводячи підсумки аналізу питань майнових відносин подружжя в Ізраїлі при розлученні, значимо наступне. Слід мати на увазі, що сучасна правова система Ізраїлю є правовою системою релігійного типу, у якій поєднуються єврейське (іудейське) релігійне право, як історичне право єврейського народу, та ізраїльське національне право, як офіційно діюча в країні система нормативних положень і настанов. Джерелом врегулювання майнових відносин між подружжям в Ізраїлі нормативно-правового характеру є Закон про майнові відносини між подружжям 1973 р. та судова практика (прецеденти Верховного суду Ізраїлю). Спостерігаються пом'якшення раніш жорсткого правила щодо поділу майна між подружжям під час розлучення. Існує тенденція розширення дії принципу/режиму «спільної участі в майні» також і на майно, набуто одним із подружжя до вступу у шлюб, за умови, однак, що мова йде про житло подружжя.

Існують розбіжності між процедурами вирішення майнових спорів за умов укладання офіційного шлюбу та укладання шлюбного договору. Ці форми існування шлюбних відносин передбачають укладання шлюбних контрактів. Шлюбний контракт при вирішенні майнових спорів при розлученні значно зберігає кошти як сторін у таких справах, так і часу судів релігійних чи цивільних, відповідних установ, уповноважених вирішувати подібні конфлікти. Практика свідчить про розповсюдженість в Ізраїлі традиції укладання шлюбних договорів. Очевидно, що такий досвід є корисним і для України, оскільки за

¹ Набуття чоловіком чи жінкою статусу таких, що «збунтувалися» за традиційними європейськими законами означає, що: один з подружжя припиняє виконувати свої обов'язки в рамках єврейського шлюбу (наприклад, дружина не хоче жити з чоловіком подружнім життям, дружина, яка зраджує чоловікові). У таких випадках один із подружжя відповідним рішенням раввінського суду проголошується таким що «збунтувалася».

умов завантаженості судової системи, укладання подружжя, чи взагалі, у певних випадках, усунути саму необхідність вирішення подібних судових контрактів значно спростить та при-перечок у судовому порядку.
скорить процедуру вирішення майнових спорів

Список літератури:

1. Аптекман А. Семейное право в Израиле / А. Аптекман. – Герцлия: Исрадон, 2007. – 128 с.
2. Баркман Л. Вопросы семейного права Израиля. Развод, алименты и раздел имущества без суда / Л. Баркман // Нотариус. – 2005. – № 6.
3. Белкин И. Я. Брачный договор в семейном законодательстве России и Израиля: сравнительно-правовой анализ [Электронный ресурс] / И. Я. Белкин. – Режим доступа: <http://journal-aelintelbi.ru/main/wp-content/uploads/2011/06/%D0%98.%D0%AF.-%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B8%D0%BD.pdf>
4. Брачный договор [Электронный ресурс] / Израильское право. – Режим доступа: <http://pravo.israelinfo.co.il/articles/sem/1098?print>
5. Медведев И. Г. Имущественные отношения супругов смешанных браков [Электронный ресурс] / И. Г. Медведев // Нотариальный вестник. – 2014. – № 9. – Режим доступа: <https://notariat.ru/publ/zhurnal-notarialnyj-vestnik/archive/13022/13027/>
6. Наш Израиль. Статьи и новости об Израиле [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isratop.ru/>
7. Совместное имущество супругов [Электронный ресурс] / РАБОТА.COM.IL. – Режим доступа:
8. Хагай Калаи. Браки и разводы [Электронный ресурс] / Свободный Израиль. – Режим доступа: <http://bfree.org.il/%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%8B>

Омельчук А.С.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ СУПРУГОВ В ИЗРАИЛЕ ПРИ РАЗВОДЕ

Аннотация

Рассмотрены основные положения Закона Израиля «Об имущественных отношениях супругов» 1973 г. Охарактеризованы принципы раздела имущества при разводе. Изучены особенности разрешения имущественных споров между супругами при разводе при расторжении брака, заключенного согласно израильским законам, и гражданского брака.

Ключевые слова: семейное право Израиля, имущественные отношения супругов, принципы раздела имущества при разводе, брачный контракт, фактические брачные отношения.

Omelchuk O.S.

National University «Odessa Law Academy»

SOME QUESTIONS OF PROPERTY RELATIONS OF THE SPOUSES IN DIVORCE IN ISRAEL

Summary

The main provisions of the Law of Israel «On the property relations of the spouses» 1973 are reviewed. The principles of the division of property in divorce are characterized. The features of resolving property disputes between spouses in divorce in a divorce settlement, concluded pursuant to Israel law, and civil marriage are researched.

Keywords: Israel family law, property relations between spouses, the principles of the division of property in divorce, marriage contract, factual marriage.